

De provintia, que sunt circa castrum: in villa Tinec...

Příspěvek k pozemkové držbě kláštera sv. Jiří na Pražském hradě a k Týnci nad Sázavou

Týnec nad Sázavou, respektive místní hrad, je v pozornosti řady badatelů již delší dobu a bezpochyby patří k velmi zajímavým lokalitám, které mají zásadní postavení v poznání vývoje hradní architektury v Čechách.¹ S počátky osídlení lze počítat již v druhé polovině 11. století, následně na přelomu 11. a 12. století zde byla vystavěna rotunda a v době kolem roku 1200 zde vznikl kamenný hrad, jeden z nejstarších ve středočeském kraji. Ponecháme prozatím stranou polemiku spojenou se stavebním vývojem a podobou hradu a zaměříme se na identifikaci Týnce nad Sázavou v písemných pramenech, která je nesmírně důležitá pro další interpretace.

Jak již bylo řečeno, Týnec nad Sázavou je lokalita velkého významu i stáří a Tomášem Durdíkem je označován jako špičková ukázka hradu přechodného typu, který patřil panovníkovi. Nicméně do psaných dějin Týnec nad Sázavou vstupuje až na počátku čtrnáctého století, kdy byl v držení jistého Oldřicha z Týnce (patrně pocházejícího z rodu pánů Medků z Valdeka), který roku 1318 obvinil Trojana z Hrusic a Macka z Mrkvic pro škody způsobené na jeho dědičném zboží.² V pramenech 12. a 13. století se ovšem setkáváme s celou řadou Týnců a Týnů, které buďto nelze spolehlivě identifikovat, nebo jsou ztotožňovány s jinými lokalitami. Jako příklad můžeme uvést již Antonínem Hejnou zmíněný Týnec *super monticulos*, kde roku 1110 jednal Vladislav I. a Ota, kníže olomoucký, který bývá ztotožňován s Týncem nad Labem.³

Nedávno se touto otázkou zabýval i Vratislav Vaníček, který navrhl ztotožnit Týnec nad Sázavou s Týncem uváděným v listině vydané roku 1227 Přemyslem Otakarem I. své sestře Anežce, abatyši u sv. Jiří, v níž potvrdil majetky kláštera a jurisdikční právo mimo *causis sanguinis et malaficiis*.⁴ Listina byla roku 1233

1 Základní literatura k hradu v Týnci nad Sázavou: SEDLÁČEK XV, 43–46; HEJNA 1983, 366–436; LÍBAL/HEROUTOVÁ/LIŠKOVÁ 1976; RYKL/EBEL 1999; DURDÍK 1999, 567–568; VARHANÍK 2007, 227–243; DURDÍK 2007, 146–163.

2 AČ XXXVI, 30, 66.

3 FRB II 2, 169; připomněl A. Hejna a rovněž vyslovil pochybnost, zda se skutečně jedná o tentýž Týnec. Srov. HEJNA, 1983, 395.

4 VANÍČEK 2000, 262; Listina Přemysla Otakara I. pro klášter sv. Jiří na Pražském hradě byla publikována již Floriánem HAMMERSCHMIDTEM 1715, 29–30; RBM I, 336; CDB II, 421.

potvrzena i papežem Řehořem IX.⁵ Toto ztotožnění samozřejmě otevírá celou řadu možných interpretací a především nabourává tezi Tomáše Durdíka o královském původu hradu v Týnci nad Sázavou, což bylo již přejato do další literatury.⁶ Nicméně Vratislav Vaníček se onou listinou příliš podrobně nezabýval, nevyjádřil se pro a ani proti této identifikaci, proto je nutné se v krátkosti seznámit s obsahem listiny, tedy především s uváděnými lokalitami, které tehdy patřily klášteru sv. Jiří.

Zmíněná listina Přemysla Otakara I. uvádí 129 vesnic patřících klášteru sv. Jiří a z provincií okolo Pražského hradu 62 vsí. Výčet je zahájen jakýmsi Týncem, který je předmětem našeho zájmu. Výpis lokalit, ačkoliv se to nezdá, je uspořádán podle oblastí a nejde o náhodné pořadí, i když se zde najdou menší výjimky.⁷ Seznam zjevně začíná v bezprostředním okolí Pražského hradu a v prvním bloku lze spolehlivě identifikovat vesnice vzdálené okolo deseti km severně až severozápadně od Pražského hradu [2]: 1) Tinec (Týnec), 2) Zlativnice (Statenice), 3) Suchidol (Suchdol), 4) Kamik (Kamýk), 5) Lichucewez (Lichoceves), 6) Nutomic (Nutonice), 7) Gradec (Levý Hradec), 8) Guscines (Husinec), 9) Rese (Řež), 10) Okori (Okoř), 11) Knesiwsci (Kněževes).

Další vsi se pak nacházejí v širším okolí Slaného: 12) Selunic (Želenice), 13) Knowizi (Knovíz), 14) Golovski (Holovousy), 15) Preztawlici (Přestavlkvy), 16) Wirbna (Vrbno nad Lesy), 17) Tusetin (Toužetín), 18) Otewici (Otvovice).

Následuje oblast severně od Prahy na pravém břehu Vltavy: 19, 20) Ovenec, Ovenec (Přední a Zadní Ovenec, tedy dnešní Bubeneč a Troja), 21) Boymici (Bohnice), 22) Breneci (Brnky), 23) Neradici (Neratovice), 24) Bresani (Panenské Břežany), 25) Cirnkov (Čenkov), 26) Dusnici (Dušníky nad Vltavou), 27) Zwemizlici (Svémyslice), 28) Boranowici (Bořanovice), 29) Ztrescov (Střížkov).

Dále jsou vesnice jihovýchodně od Prahy: 30) Seztlici (Čestlice), 31) Behovici (Běchovice), 32) Criva wez (Křivá Ves), 33) Repcici (Řepčice), 34) Radeiowici (Radějovice), 35) Ozlinici (Olešky), 36) Ugrinewes (Uhríněves).

Pokračují lokality jižně od Prahy na dolní Sázavě, střední Vltavě a dolní Berounce: 37) Borek (Borek), 38) Kirnaz (Krňany), 39) Pzari (Psáry), 40) Solopisci (Solopysky), 41) Dudlebcí (Dubovice), 42) Dusnici (Dušníky), 43) Nalucowe (Lukov), 44) Nanewidi (Nevid), 45, 46) Mocropsi et alii Mocropsi (Mokropsy), 47) Leteh (Lety), 48) Motol (Motol), 49) Zabehlici (Záběhlice u Zbraslavi), 50) Kosur (Košíře nebo Kosoř?).

Následně postupují vsi západně od Prahy: 51) Lubesov (Libušín), 52) Krascani (Chrástany), 53) Goreluci (Hořelice), 54) Regleh (Hředle), následují lokality v okolí střední Berounky – 55) Otemeci (Otmíče, dnes Hořovice), 56) Bviezili (Bujesily), 57) Lublin (Liblín), 58) Bozeh (Bohy), 59) Bniscicih (Bnečice, dnešní Mléčice), 60) Wlaze (Laz, zaniklá ves někde v okolí Křivoklátu), 61) Ztradomici (Stradonice), 62) Bartonici (Bratronice).⁸

5 RBM I, 379.

6 VARHANÍK 2006, 328.

7 Výpis lokalit skoro působí dojmem – až na menší výjimky, jakoby vycházel z nějakého ustáleného pořadí, které bylo dáno návštěvami správce/převora klášterního majetku.

8 Identifikace vesnic dle Augusta Sedláčka (SEDLÁČEK 1909), Antonína Profouse (PROFOUS I–V) a rejstříků míst v RBM I s menším doplněním autora.

Z pořadí lokalit je tedy zřejmé, že onen Týnec se nenacházel v Posázaví, byť klášter sv. Jiří na dolní Sázavě vlastnil několik málo vesnic (Borek, Krňany), a je tak nutné jej hledat v bezprostředním okruhu Prahy severozápadním směrem. Ves Týnec se na mapě sice již nenachází, ale najdeme zde lokalitu zvanou Týnka nebo také Tejnka,⁹ což byl dvůr obklopený vinicemi patřící břevnovskému klášteru (jméno se uchovalo jen v názvech ulic Tejnka / Nad Tejnkou, Praha 6).¹⁰ Jméno převzal po starší již zaniklé vsi, která se nacházela v údolí Brusnice nedaleko Pohořelce, již máme dobře doloženou na počátku 15. století¹¹ a roku 1532 se zde připomíná i zahrada kláštera sv. Jiří.¹² Bezpochyby tedy jde o tento zaniklý Týnec a nikoliv o Týnec nad Sázavou. Ostatně literatura věnovaná Praze nemá sebemenší pochybnosti o příslušnosti této vsi u Pohořelce ke klášteru sv. Jiří,¹³ který tak nebyl vlastníkem nebo dokonce stavebníkem velmi zajímavého hradu v Týnci nad Sázavou.

Tento příspěvek vznikl s podporou projektu NAKI:

DF 11P010V V007: Kultura a umění benediktinského řádu ve střední Evropě 800–1300 (2011–2015).

9 PROFOUS IV, 407.

10 1406: *Curia Tyn ante monasterium*. – Decem registra censuum 151, 155.

11 AČ XXVIII, 296.

12 AČ XVIII, 387.

13 RUTH 1904, 1067; LAŠŤOVKOVÁ/KOŤÁTKO 2001, 15.

De provintia, que sunt circa castrum: in villa Tinec...

*Beitrag zum Bodenbesitz des Georgsklosters auf der Prager Burg
und zu Teinitz an der Sazawa*

Die Burg in Týnec nad Sázavou (Teinitz an der Sazawa) gehört zu sehr wichtigen Schlüssel lokalitäten für die Erkenntnis der Entwicklung der Burgarchitektur in Tschechien. Mit den Anfängen der Besiedlung dieser Burg kann man schon in der zweiten Hälfte des 11. Jahrhundert rechnen, nachfolgend wurde hier die Rotunde aus der Jahreswende des 11. und 12. Jahrhundert und um 1200 wurde die steinerne Burg ausgebaut. Erste schriftliche Quellen über die Burg haben wir aber erst aus dem Jahr 1314 und die Identifikation der Burg in älteren Quellen ist bis jetzt nicht gelungen. Vor kurzem hat sich mit dieser Frage Vratislav Vaníček beschäftigt, Vaníček schlug vor, Týnec nad Sázavou mit Týnec der in der Liste von Přemysl Otakar I. aus dem Jahr 1227 angegeben wird. Diese Liste hat er für seine Schwester erlassen, die Äbtissin in Kloster des hl. Georgs, und in ihr hat er den Besitz des Klosters und Jurisdiktionsrecht ausser „causis sanguinis et malaficiis“ bestätigt. Diese Identifikation würde ernsthaft die berechnete Hypothese über der königliche Ursprung der Burg in Týnec nad Sázavou angreifen. Aus der Analyse der, in der Liste angegebenen Lokationen ist jedoch erkenntlich, dass sich dieser Týnec in unmittelbarer Nähe von Prag befunden hat und ist mit dem heute schon verschwundenem Dorf unweit von Pohorelec identisch, der sich entlang des Baches Brusnice befand.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

- AČ XVIII – Archiv Český čili staré písemné památky české a moravské. Svazek XVIII, Josef KALOUSEK. Praha 1900
- AČ XXVI – Archiv Český čili staré písemné památky české a moravské. Svazek XXVI, Josef TAYGE. Praha 1909
- AČ XXVIII – Archiv Český čili staré písemné památky české a moravské. Svazek XXVIII, Josef TAYGE. Praha 1912
- CDB II – Gustav FRIEDRICH (ed.): Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae II. Praha 1904–1907
- Decem registra censuum – Josef EMLER (ed.): Decem registra censuum. Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými. Praha 1881
- FRB II – Josef EMLER / Václav Vladivoj TOMEK (eds.): Fontes rerum Bohemicarum II. Praha 1874
- RBM I – Karel-Jaromír ERBEN (ed.): Regesta diplomata nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae I. Praha 1855
- Čarek 1958 – Jiří Čarek: Ulicemi města Prahy od 14. století do dneška: názvy mostů, nábřeží, náměstí, ostrovů, sadů a ulic hlavního města Prahy, jejich změny a výklad. Praha 1958
- DURDÍK 1976 – Tomáš DURDÍK: Nástin vývoje hradů na Podblanicku a v dolním Posázaví. Sborník vlastivědných prací Podblanicka XVII, 1976, 117–137
- DURDÍK 1999 – Tomáš DURDÍK: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha 1999
- DURDÍK 2007 – Tomáš DURDÍK: Hrady přechodného typu v Čechách. Praha 2007
- HAMMERSCHMIDT 1715 – Florian HAMMERSCHMIDT: Historia, in qua primaeva fundatio et intitutio regionum ac antiquissimorum monasteriorum s. Georgii in castro Pragensia. Praha 1715
- HEJNA 1983 – Antonín HEJNA: Příspěvek ke studiu malých opevněných sídel doby přemyslovské v Čechách. In: Památky archeologické 74, 1983, 366–436
- LAŠŤOVKOVÁ/KOŤÁTKO 2001 – Barbora LAŠŤOVKOVÁ / Jiří KOŤÁTKO: Pražské usedlosti. Praha 2001
- LÍBAL/HEROUTOVÁ/LIŠKOVÁ 1976 – Dobroslav LÍBAL / Marie HEROUTOVÁ / Alena LIŠKOVÁ: Týnec nad Sázavou hrad. Stavebně historický průzkum. Pasport SÚPRMO, rkp. Praha 1976
- MODRÁKOVÁ 2008a – Renáta MODRÁKOVÁ: Písemnosti abatysi kláštera sv. Jiří na Pražském hradě ve 13.–14. století. Naznačení úzkých hranic mezi diplomatikou a kodikologií. In: Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním. Praha 2008, 55–72
- MODRÁKOVÁ 2008b – Renáta MODRÁKOVÁ: Odraz dvorského prostředí v klášteře benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě ve 13.–14. století. In: Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ / Jan ZELENKA (eds.): Dvory a rezidence ve středověku 2. Skladba a kultura dvorské společnosti. Praha 2008, 459–474
- MODRÁKOVÁ 2008c – Renáta MODRÁKOVÁ: Úřad abatysi kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražského hradě v období 13.–14. století. In: Pavel KRAFL (ed.): Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII–XV. Praha 2008, 580–587
- PROFOUS 1949–1960 – Antonín PROFOUS: Místní jména v Čechách I–V. Praha 1949–1960
- RUTH 1904 – František RUTH: Kronika královské Prahy III. Praha 1904
- RYKL/EBEL 1999 – Michal RYKL / Martin EBEL: Týnec nad Sázavou, Č.p. 47 v areálu hradu. Hloubkový stavebně-historický průzkum a dokumentace – 1. etapa, rkp. Praha 1999
- SEDLÁČEK 1909 – August SEDLÁČEK: Místopisný slovník historický království českého. Praha 1909
- SEDLÁČEK XV – August SEDLÁČEK: Hrady, zámky a tvrze království českého I–XV, Kouřimsko, Vltavsko a J.–Z. Boleslavsko. Praha 1927
- TOMEK I, III – Václav Vladivoj TOMEK: Dějepis města Prahy I, III. Praha 1855, 1875
- VANÍČEK 2000 – Vratislav Vaníček: Velké dějiny země Koruny české II. 1197–1250. Praha 2000
- VARHANÍK 2003 – Jiří VARHANÍK: Věž rotundy v Týnci nad Sázavou. Dějiny staveb 2003, 182–188
- VARHANÍK 2004 – Jiří VARHANÍK: Ústupkový portál v Týnci nad Sázavou. In: Sborník. Sborník příspěvků z 2. konference stavebněhistorického průzkumu 3.–6. 6. 2003 v klášteře servitů v Nových Hradech v jižních Čechách. Praha 2004, 33–37
- VARHANÍK 2007 – Jiří VARHANÍK: K interpretaci výsledků archeologického výzkumu v Týnci nad Sázavou (o. Benešov). In: Archaeologica Pragensia XVIII, 227–243

1. Týnec nad Sázavou. Pohled na hradní věž a rotundu od západu.

2. Schéma rozložení majetku kláštera sv. Jiří ve středních Čechách. Názvy lokalit jsou uvedeny v textu, pořadí vychází z listiny Přemysla Otakara I.

